FRI-2G.509-1- ESIR-LIPC -01

BIBLICAL PROVERBS AND CULTURAL MODELS AND CONCEPTUALISATIONS[1]

Diana Stefanova
Department of Foreign Languages,
"Angel Kanchev" University of Ruse
Tel.: 082 888 532
E-mail: dstefanova@ uni-ruse.bg

Abstract: *This paper examines the process of relating constituents of the content plane of proverbs to cultural models. It reports some of the results of a larger study on 425 Biblical proverbs in English in which appraisal analysis combined with culturematic analysis is applied. The analysis shows that an act of evaluation underlies more than three fourths of the studied proverbs and that its object coincides with the proverb cultureme, i.e. the entity that the proverb recommends or rejects. Using the findings from the combined analysis as well as findings from previous research, a model of the cognitive processes involved in proverb use and interpretation is offered. The salient cognitive operations in the three stages of the process being modelled include the evaluation of a social situation in terms of a cultural model, the articulation of a point of view using a proverb and the location of the proverbial propositions in the relevant cultural model. It is argued that the proverb cultureme plays the role of a semiotic arrow which points to cultural models and conceptualisations in the construal of proverb meaning. In addition, the model is interpreted within the theoretical framework of linguo-culturology linking it to a long tradition of exploring the ways of referring to well known texts in a community of shared cultural values.*

Keywords**:** *Biblical proverb, cultureme, cultural model.*

„Значението винаги е било свещеният граал не само за лингвистиката, но и за философията, психологията и невробиологията, да не говорим за по-отдалечените от тях сфери като културознанието и теорията на литературата."

Рей Джакендоф (2002, p. 267)

ВЪВЕДЕНИЕ

В този доклад се представят част от резултатите и изводите от едно по-обширно изследване, чийто обект са пословици и фразеологични единици с библейски произход в английския език. Емпиричният материал в него обхваща 425 пословици и 375 фразеологични единици, ексцерпирани от лексикографски източници, сборници с пословици и енциклопедии. Тук се ограничаваме до представянето на резултати, свързани с анализа само на паремиологичната част от корпуса. Тъй като изследването третира по-общия проблем за отношенията и взаимните влияния на езика, културата и свързаните с тях когнитивни процеси, една от най-съществените му задачи е да се моделира механизма на съотнасяне на компоненти на паремиологичното значение към споделените културни модели в лингвокултурната общност. Изследването се реализира в теоретичната рамка на лингвокултурологията, както и през призмата на системната функционална лингвистика. Инструментите за анализ включват метода на культурематичния анализ, разработен от Румяна Петрова в традицията на лингвокултурологичните изследвания (2006, 2012, 2013, 2016) и теорията за анализ на отношението и оценката на Джеймс Мартин и Питър Уайт, създадена в рамките на системната функционална лингвистика (2005). От направения анализ на емпиричния материал, както и от прегледа на литературата беше събран материал, за да бъде предложен

[1] Докладът е представен в секцията Лингвокултурология, медународна и политическа комуникация на 28 октомври 2017 с оригинално заглавие на български език: БИБЛЕЙСКИТЕ ПОСЛОВИЦИ И КУЛТУРНИТЕ МОДЕЛИ И КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ В ЛИНГВОКУЛТУРНАТА ОБЩНОСТ.

следния модел на механизма на съотнасяне на компоненти от значението на библейски пословици с културни модели, споделяни в лингвокултурната общност.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В разработения от нас модел централно място заемат виждането на американския антрополог Джефри Уайт (1987) за когнитивните процеси в основата на употребата и интерпретирането на пословиците и изводът от нашия анализ за индексикалната същност на културемата (за подробна обосновка на този извод вж (Petrova & Stefanova, 2017). Според Уайт „[употребата и] [и]нтерпретирането на пословиците може да се разглежда като интерактивен процес, в който говорещият (1) забелязва и оценява дадена социална ситуация от гледната точка на абстрактен културен модел, (2) вербализира своята позиция с пословица, която изразява една или повече взаимно свързани пропозиции и тогава (3) неговият събеседник интерпретира пословицата, като извършва определени когнитивни операции върху съдържащите се в нея пропозиции, като ги локализира в съответния културен модел и прави нужните изводи“ (1987, p. 155). Изводът за индексикалните качества на културемата бе направен след анализа на паремиологичния емпиричен материал, който протече в два етапа. Първо бе проведен семантичен анализ на аксиологическия аспект от значението на пословиците, при който беше приложена теорията за анализ на отношението и преценката (Martin & White, 2005). При анализа най-напред бяха идентифицирани и класифицирани лексикалните ресурси за изразяване на отношение и след това бяха дефинирани субекта и обекта на акта на оценяване[2], за който свидетелства използването на тези ресурси. Резултатите от анализа показаха, че в 360 от общо 425 пословици от нашия корпус се срещат лексикални ресурси за изразяване на отношение, което доказва, че в основата на 84% от пословиците от нашия корпус е залегнал акт на оценяване. Като субект на този акт може да бъде посочен първия индивид, употребил пословицата. И понеже една от конститутивните характеристики на пословиците е възпроизводимостта (Mieder, 2004, p. 4), като субект на паремиологичния акт на оценяване трябва да се посочат и всички останали членове на лингвокултурната общност, които са употребявали пословицата след първия индивид. За да обобщим тези факти и като вземаме предвид въведеното от Волошинов понятие за диалогизъм (1973) и термина на Бахтин хетероглосия[3] (1981) предлагаме термина „паремиологичен глас“ за назоваване на субекта на паремиологичния акт на оценяване. Под паремиологичен глас, ние разбираме гласа на първия индивид, употребил пословицата, който се преплита и слива с гласовете на всички последвали го индивиди в лингвокултурната общност, които са я употребявали. А като обект на оценяването в края на първия етап от анализа ние откроихме черта от характера на човека или начин на поведение. При втория етап от анализа, при прилагането на културематичния анализ, разработен от Петрова (2006, 2012, 2013, 2016) стана ясно, че паремиологичната културема[4] съвпада с обекта на акта на оценяване. Именно в качеството си на обект, тя играе свързваща роля между оценъчните пропозиции в плана на съдържанието на пословицата и културни модели, свързани с ценностната система на обществото. Основание за такова заключение ни дава по-общото наблюдение на мнозина изследователи от областта на фразеологията например Доброволски и Пииранен (2005), Баранов и Доброволски (2008), Пииранен (2007, 2012), както и на изследователи от областта на когнитивната антропология например Уайт (1987), Куин и Холънд (1987) и Строс и Куин (1997) за връзката между пословиците и в по-широк план на фраземите с културни модели[5].

В коментара на Джефри Уайт за тристепенния процес на употреба и интерпретиране на пословиците, който цитирахме по-горе, изпъква съотнасянето на ситуацията, свързана с

[2] Определението за акта на оценяване, което приемаме в нашето изследване като работно, е на Алба-Хуез и Томпсън (Alba-Juez & Thompson, 2014, p. 7)

[3] Използваме, наложилия се в англоезичното езикознание вариант на термина, а не оригиналния термин разноезичие, с презумпцията, че основаният на латинския език вариант на термина довежда идеята за многогласието до една по-широка международна аудитория.

[4] Определение за паремиологичната културема може да се открие в (Петрова, 2006, p. 38).

[5] В нашето изследване приемаме определението на Куин и Холънд за културен модел (Quinn & Holland, 1987, p. 19).

пословицата и оценъчните пропозиции в плана на съдържанието на пословицата към споделени в лингвокултурната общност модели. Съотнасяне към ценностни системи споменават и Алба-Хуез и Томпсън в тяхното определение за оценяването като лингвистично явление (2014, p. 15). Нашият анализ показа, че културемата играе ролята на „семиотична стрелка“, (ако използваме метафората на Силвърстайн (1992, p. 55) , при това съотнасяне, което е доказателство за индексикалните й свойства. Нейната индексикална роля се изразява в свързването на оценъчните пропозиции, асоциирани със скритите предпоставки за евентуални изводи и функционалното послание на пословицата и културните модели и културните концептуализации в обществото. Трите фази на интерактивния процес на паремиологичния комуникативен акт може да се илюстрират с пример за използване на библейската пословица *A wise son makes a glad father* в следната хипотетична размяна на реплики:

> ***Linda****: Somebody told me that Peter's son had already secured a place at university for himself. He has always stuck to his parents' advice to persevere in his studies. A wise son makes a glad father.*
> ***Peter:*** *I wish my son would do the same.*

В първата фаза, както споменахме, според Джефри Уайт (1987), адресантът (Уайт използва термина говорещия, но неговото обяснение на процеса на използване и интерпретиране на пословици в устната реч може да се приложи и към писменото общуване) забелязва и оценява дадена ситуация от гледната точка на определен културен модел. В нашия пример Линда откроява и оценява ситуацията, в която синът на Питър си е осигурил място в университет, като е успял да отговори на поставените изисквания за това, защото е следвал съветите на родителите си. Тя оценява тази конкретна житейска ситуация, която в семиотичния модел на паремиологичното значение на Питър Гжибек (Grzybek, 2014) е означена с термина референциална ситуация, от гледната точка на културните модели за ценността на образованието и за нуждата децата да се вслушват в съветите на родителите си. В референциалната ситуация се очертават два обекта: (А) син, постигнал високи академични успехи, благодарение на вслушване в съветите на родителите и (В) баща. Във втората фаза адресантът вербализира своята позиция с пословица, която изразява една или повече взаимно свързани пропозиции. Изборът на пословицата се определя от аналогията между пословичната ситуация и референциалната ситуация, както отбелязва Гжибек (1994). Пропозициите са тясно свързани с културемата. Тя също е свързана и с отношението между обектите в референциалната и пословичната ситуация. Линда избира пословицата *A wise son makes a glad father* заради аналогията между обектите в пословичната и референциалната ситуация. В референциалната ситуация двата обекта: (А) син, постигнал високи академични успехи, благодарение на вслушване в съветите на родителите и (В) баща са в аналогично взаимоотношение като обектите от паремиологичната ситуация (А') разумен син, натрупал мъдрост и (В') баща. Културемата в тази пословица „разумното и мъдро поведение на децата“ носи положителен знак. В третата фаза на паремиологичния комуникативен акт адресатът интерпретира пословицата, като извършва определени когнитивни операции върху съдържащите се в нея пропозиции т.е. локализира ги в съответния културен модел и прави нужните изводи. Питър интерпретира пословицата, като на базата на съдържащите се в нея оценъчни пропозиции, сред които са: *Разумният син носи радост на своите родители и разумното и мъдро поведение на децата е добро,* с помощта на културемата „разумното и мъдро поведение на децата“ стига до културните модели за ценността на образованието и за нуждата децата да се вслушват в съветите на родителите си, които Линда има предвид. В тази трета фаза ролята на културемата на семиотична стрелка, която сочи към споделени в лингвокултурната общност модели, изпъква най-ярко.

Предложеният от нас модел експлицира потенциала за свързване на фразеологични езикови единици и определящи поведението културни модели, свързани с ценностната система на обществото. В перспективата на лингвокултурологията този модел се отнася до когнитивно-тезаурусното и мотивационно-прагматичното ниво на организация на езиковата личност като

представител на дадена езикова общност[6]. На линвго-когнитивното или тезаурусното ниво знанията, асоциирани с културните модели, свързани с ценностната система на обществото, са част от фоновите знания на личността и те участват в изградената от личността концептуална и езикова картина на света. За да се осъществи комуникативният акт, описан в нашия модел, е нужно и двамата участници да ги притежават. Всъщност адресантът в реални конкретни условия би включил допълнителни разяснения, ако разполага с информация, която не му позволява да оформи пресупозиция, че адресатът споделя неговите фонови знания. На мотивационно-прагматичното ниво, в което оперират „гносеологически ориентираните структурни елементи на тезауруса“ (Караулов & Чулкина, 2008, p. 9), можем да твърдим, че оперират и културемите, в качеството им на понятия, свързани с прецедентните явления и текстове на дадена култура. И понеже между отделните нива на организация на езиковата личност се наблюдава взаимодействие и взаимно проникване, какъвто е случаят с повечето системи, културемите от прагматично-мотивационното ниво взаимодействат със знанията от тезаурусното ниво в процеса на изграждане на паремиологичното значение. Тъй като пословиците са прецедентни текстове[7], а прецедентните текстове, както твърди Генадий Слишкин, винаги изграждат лингвокултурен концепт (Слышкин, 2000, p. 30), който в схематична форма отразява основното от значението на текста в понятийния си компонент и отношението и оценката за самия текст в ценностния си компонент, можем да твърдим, че паремиологичаната културема участва в изграждането на понятийния компонент на лингвокултурния концепт, асоциран със самата пословица. Тя обаче от своя страна има ценностен компонент, различен от ценностния компонент на концепта, свързан с пословицата. Ценностният компонент на паремиологичната културема е свързан с оценка на черта от характера на човека или начин на поведение и субект на тази оценка е паремиологичният глас. А ценностният компонент на текстовия концепт е свързан с оценката на самия текст и субект на тази оценка е езиковата личност. Това разграничение, което нашият анализ позволява да направим, добавя нов нюанс в изучаването и експлицирането на аксиологическия аспект на значението на пословиците.

ИЗВОДИ

Предлаганият от нас модел на механизма на съотнасяне на компоненти на паремиологичното значение към културни модели се отнася до пословиците с библейски произход на английски език в нашия корпус. Тази група пословици има важно място в паремиологичния фонд на редица езици, но за да се докаже валидността на модела за един по-широк кръг пословици, са нужни допълнителни изследвания върху представителна извадка. Единият от приносните елементи в този модел е съчетаването на наблюденията от предишни изследвания, като тези на антрополога Джефри Уайт за интерактивния тристепенен процес на употреба и интерпретация на пословиците (White, 1987) и на лингвиста с многобройни публикации в областта на паремиологията и фразеологията Питър Гжибек за аналогията между референциалната и паремиологичната ситуация (Grzybek, 2014) , както и резултатите от изследванията върху паремиологичната културема на Румяна Петрова в традицията на лингвокултурологията (Петрова, 2006, 2012, 2016), с резултатите от анализа на емпиричния материал в нашето изследване, а именно с извода, който правим за индексикалната същност на културемата и ролята й на семиотична стрелка. Другият приносен елемент на предложения в това изследване модел е разграничението между аксиологическия компонент на лингвокултурния концепт, асоциран с дадена пословица и аксиологическия компонент на паремиологичната културема. Добавяйки тези нови щрихи в експликацията на паремиологичното значение, считаме, че пред изследователя остава открит въпроса за ролята на паремиологичната културема при избора на пословица в паремиологичния комуникативен акт. Дали тя се съхранява в паметта и дали не служи като своеобразна „дръжка“, с която адресантът издърпва такава пословица от паметта си, която съответства на референциалната ситуация? Или по-скоро прилича на „котва“, която закотвя пословиците към

[6] Караулов посочва три нива на абстракция, когато се говори за конструкта езикова личност – а. като индивид; б. uато представител на езикова общност и в. като представител на човешкия род (Караулов & Чулкина, 2008, p. 7)

[7] Определението за прецедентни текстове, което приемаме е на Караулов (Караулов, 1986, p. 105).

ценностната нормативна матрица и придава тежест на реторичния ефект. Търсенето на свещенния граал на паремиологичното значение не спира дотук.

REFERENCES

Alba-Juez, L. & Thompson, G., 2014. The many faces and phases of evaluation. In: G. Thompson & L. Alba-Juez, eds. *Evaluation in context.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 3-23.

Bakhtin, M., 1981. *The dialogic imagination.* Austin: University os Texas Press.

Baranov, A. N. & Dobrovol'skij, D. O., 2008. *Aspekty teorii frazeologii.* Moskva: Znak.

Dobrovol'skij, D. & Piirainen, E., 2005. *Figurative language: Cross-cultural and cross-linguistic perspectives.* Amsterdam: Elsevier Science Ltd.

Grzybek, P., 1994. Foundations of semiotic proverb study. In: W. Mieder, ed. *Wise words: Essays on the proverb.* London New York: Garland Publishing Inc., pp. 31-71.

Grzybek, P., 2014. Semiotic and semantic aspects of the proverb. In: H. Hrisztova-Gotthardt & M. Aleksa Varga, eds. *Introduction to paremiology: A comprehensive guide to proverb studies.* Berlin: De Gryuter Open, pp. 68-111.

Jackendoff, R., 2002. *Foundations of language: Brain, meaning, grammar, evolution.* New York: Oxford University Press.

Karaulov, Yu. N., 1986. *Rol' pretsedentnyh tekstov v structure i funktsionirovanii yazykovoy lichnosti.* Moskva: Russkiy yazyk, pp. 105-126.

Karaulov, Yu. N. & Chulkina, N. L.., 2008. *Russkaya yazykovaya lichnost': Integrativny aspect v usloviyah mezhkul'turnyh komunikdcii.* Moskva: Rossiyskiy universitet druzhby narodov.

Martin, J. & White, P. R., 2005. *The Language of Evaluation: Appraisal in English.* Houndmills: Palgrave Macmillan.

Mieder, W., 2004. *Proverbs: A handbook.* Wesport, Connecticut/London: Greenwood Press.

Petrova, R., 2006. *Linguoculturologichno sapostavitelno izsledvane na angliyski i balgarski poslovisti PhD dissertation. Sofiya: BAN.*

Petrova, R., 2012. *Kulturemite v Kniga na pritchite (The Book of Proverbs) v avtoriziranata versiya na Bibliyata (AV/JB).* Ruse: Leni-An.

Petrova, R., 2013. *Balgarski paremii za prismeh i pohvala: linguoculturno izsledvane*. Ruse: Rusenski universitet "Angel Kanchev".

Petrova, R., 2016. *Aksiosfera na amerikanizma: linguoculturno izsledvane D Litt dissertation.* Ruse: Rusenski universitet "Angel Kanchev".

Petrova, R. & Stefanova, D., 2017. Evaluation in Biblical proverbs: A linguo-cultural study from a systemic functional perspective. *Proverbium,* Volume 34, pp. 293- 336.

Piirainen, E., 2007. Phrasemes from a cultural semiotic perspective. In: H. Burger, D. Dobrovol'skij, P. Kuhn & N. Norrick, eds. *Phraseology: An international handbook of contemporary research.* Berlin New York: Walter de Gruyter, pp. 208 - 218.

Piirainen, E., 2012. *Widespread idioms in Europe and beyond: Towards a lexicon of common figurative units.* New York: Peter Lang.

Quinn, N. & Holland, D., 1987. Culture and cognition. In: D. Holland & N. Quinn, eds. *Cultural models in languge and thought.* Cambridge: Cambridge University Press, pp. 3-39.

Silverstein, M., 1992. The indeterminacy of contextualization: When is enough enough?. In: P. Auer & A. Di Luzio, eds. *The contextualization of language.* Amsterdam: John Benjamins, pp. 55 - 76.

Slyshkin, G. G, 2000. *Ot teksta k simvolu: linguoculturnye konstepty prestedentnyh tekstov v soznanii i diskurse.* Moskva: Akademiya.

Strauss, C. & Quinn, N., 1997. *A cognitive theory of cultural meaning.* Cambridge: Cambridge University Press.

Vološinov, V., 1973. *Marxism and the philosophy of language.* New York London: Seminar Press.

White, G., 1987. Proverbs and cultural models: An American psychology of problem solving. In: D. Holland & N. Quinn, eds. *Cultural models in language and thought.* Cambridge: Cambridge University Press, pp. 151- 172.